

Karol Krpala

Slovensko a „hybridná vojna“. Ako znovu objaviť pojem národná obrana?

Pojem „hybridná vojna“ sa po udalostiach na Ukrajine v roku 2014 stal módnym. Často na úkor jeho analytickej užitočnosti. Vymedzenie hybridnej vojny médiá spájajú s článkom náčelníka ruského generálneho štábu Valerija Gerasimova v časopise Vojensko-priemyselný kuriér (1). Tento článok však nerozoberá termín hybridná vojna, ani sa nezameriava len na tento druh boja. Venuje sa celkovému posunu v poňatí bojovej činnosti, pričom značná časť textu rozoberá asymetrické prostriedky a postupy vedenia vojny.

Asymetrická vojna nie je vždy hybridná

Gerasimov, tak ako aj západní vojenský predstavitelia (2), popísal druh bojovej činnosti, ktorá sa zásadne prekrýva s neozbrojenými metódami politického boja. Aj preto je ťažké jasne oddeliť hranice mieru a vojny. Tento aspekt súčasnej bojovej činnosti istým spôsobom súvisí s ďalším a to je problematika asymetrických metód vedenia vojny. Asymetrická bojová činnosť sa pritom do značnej miery prelína s dvoma javmi: podpora odporu voči protivníkovi na jeho vlastnom území (v prenesenom i priamom zmysle slova), ako i vedenie boja nepriamo cez sprostredkovateľa. Ďalším aspektom súčasného vývoja, na ktorý sa zameriaval autor článku, je celkové zvýšenie dynamiky a komplexnosti bojovej činnosti, na pozadí ktorého sa odohráva všetko to, čo je uvedené vyššie. Celkovo, tieto znaky Gerasimov a iní autori (3, 4) zahŕňajú pod pojem „nový druh vojny“.

V mediálnej praxi sa často zamieňajú najmä termíny „hybridná“ a „asymetrická“ vojna. Tieto termíny však nie je vhodné poňať ako synonymá. Asymetrická môže byť napríklad podpora vytvárania odboja v zázemí nepriateľa. Cez druhú svetovú vojnu bol takto vytvorený ďalší front v tyle nemeckých vojsk. Termín hybridná vojna je však skôr vhodné chápať ako naplnenie konceptu multispektrálnej povahy bojovej činnosti (tá tiež v samej podstate nie je vynálezom dneška) v špecifických podmienkach súčasnosti. Tieto podmienky sú vytvárané rozvojom metód tzv. „nenásilného“, no presnejší názov by bol „neozbrojeného“ politického boja. (5) Pojem hybridná vojna v tomto zmysle vyjadruje plynulý prechod a koexistenciu neozbrojených foriem dosahovania politických cieľov s tými ozbrojenými.

Ukrajinská skúsenosť

Príčinou nedorozumení pri aplikácii termínu hybridná vojna je aj jeho politické použitie počas ukrajinskej krízy. V našom oficiálnom mediálnom diskurze sa týmto pojmom označuje skutočná či domnelá invázia ruských vojsk na východnú Ukrajinu pod krytím domácej protikyjevskej domobrany. Termín hybridná vojna

sa ukázal ako dostatočne „tajomný“ a potenciálne znepokojujúci, čo ho predurčilo na propagandistické použitie.

Bez ohľadu na mieru opodstatnenosti týchto obvinení, aktivita, z ktorej je Rusko v tomto prípade obviňované, nie je hybridnou vojnou. Je to skôr podpora vojenského odporu voči niekomu na území, na ktoré si tento niekto robí nárok. Hranice takejto podpory odporu a účasti samotného podporovateľa, sa nedajú presne vymedziť – podpora je tu vlastne mierou účasti. V minimálnej variante ide o dodávky zbraní a vybavenia, aké pozorujeme aj medzi USA s ich spojencami a sýrskymi povstalcami. Na túto podporu nadväzuje účasť poradcov, veliteľská, plánovacia, logistická podpora. V maximálnej variante môže mať podpora podobu masy čínskych dobrovoľníkov, ktorí kedysi, formálne pod hlavičkou Severnej Kórey, popohnali americké vojská.

Rozdielna úroveň rozpracovania hybridnej bojovej činnosti

Článok V. Gerasimova je zameraný na formy bojovej a zároveň politickej činnosti, ktorú použil Západ na dosahovanie svojich geopolitických cieľov najmä po roku 2000. Vzápätí sa však tento termín v našom oficiálnom diskurze použil proti Rusom na základe logiky, že určite ide o nimi využívanú metódu, keďže sa ňou teoreticky zaoberajú. (6) Gerasimovov text má však vyložene popisnú povahu. Aplikácia týchto postupov zo strany Ruska zatiaľ zjavne zaostáva za úrovňou, ktorú dosiahli USA.

Určité prvky hybridnej vojny malo obsadenie Krymu, no aj to je diskutabilné. K bojovej činnosti nakoniec nedošlo a chýba tu tiež prvok maskovania bojových akcií civilistami a v tomto kontexte reálne plynulý prechod neozbrojených akcií v ozbrojené. Bol tu skôr potenciál či úmysel využiť tento postup, ak by to bolo potrebné. Prvky hybridnej vojny malo povstanie na východe Ukrajiny, no len vo svojej počiatkovej fáze, keď na čele povstalcov stál Moskvou neoblíbený Strelkov. O významnejšej podpore zo strany Moskvy sa dá hovoriť po odstránení Strelkova, vtedy však už nie je možné hovoriť o hybridnej vojne.

Postup na východe Ukrajiny zo strany povstalcov nedosahuje úroveň uplatnenia technológie, akú vidíme v prípade počiatkovej fázy vojny v Sýrii, prevratu na Ukrajine či v severnej Afrike. Procesy „nenásilného“ politického boja, z ktorých hybridná vojna vychádza, sú v USA dobre rozpracované a viažu sa na mediálno-ideologickú prevahu. Rusi práve tu zaostávajú. Výsledok sme videli na nízkej mobilizačnej schopnosti proruských pokusov o niečo ako obrátená verzia „majdanu“ na východnej Ukrajine. Na demonštrácie prišlo v niektorých prípadoch pomerne málo ľudí. Nedostatky sa však zrejme vynasnažia odstrániť.

Násilie pod plášt'om obrany pred násilím

„Hybridná vojna“ je založená na postupnom prerastaní a koexistencií ozbrojených foriem politického boja s tými „nenásilnými“ či skôr neozbrojenými. Kľúčovým aspektom neozbrojených foriem politického boja je vytvorenie a mediálne rozšírenie dojmu, že ozbrojená „moc“ hrubou silou potláča neozbrojených demonštrantov. To výrazne paralyzuje ochotu spoločnosti postaviť sa na stranu tejto „moci“ (často vlády), jej schopnosť využiť bezpečnostné zložky proti demonštrantom a zároveň to legitimizuje odstránenie „moci“ obsadením vládnych budov, neutralizáciu jej spriatelnených médií a iných štruktúr.

Paradox „nenásilných“ foriem politického boja teda spočíva v tom, že legitimizujú použitie násilia v procese politickej zmeny pod dojmom nenásilného ľudového odporu voči násilnej moci. Akákoľvek podpora tejto moci je paralyzovaná a odstránená tvrdou represiou. Už pri zvrhnutí Miloševiča (2000) sme videli koncovku v podobe semi-ozbrojeného násilného obsadenia parlamentu a analogický scenár sa uplatnil pri poslednom Majdane (2014). Pri tom predchádzajúcim boli anulované zrejme reálne výsledky volieb pod hrozbou „ulice“. Ulica tvorí malé percento populácie, zvyšok je však informačno-politicky neutralizovaný.

Prvky hybridnej vojny teda obsahuje už samotná technológia neozbrojeného politického boja. Je len logické, že jej pokračovaním je ozbrojený boj. K tomu dochádza najmä vtedy, ak neozbrojené metódy nie sú účinné. Môže k tomu dôjsť aj vtedy, ak je vyvolanie ozbrojeného konfliktu alebo incidentu politickým cieľom operácie.

Hrozba ideologického zneužitia termínu

Skrýva sa tu však aj riziko zneužitia termínu, pokiaľ sa použije nie ako analytický, ale ako ideologický koncept. Hybridná vojna je v takomto poňatí „ruská imperialistická invázia“ páchaná rukami domácich rozvracačov, pričom samotní Rusi tam ani nemusia byť viditeľne a vojensky prítomní. Cvičenie Anakonda 2016 v Poľsku bolo vlastne nácvikom „bratskej pomoci“ krajine, ktorá čelila „hybridnej vojne“. Jej indikátory boli protirežimné informácie rozmiestňované na internete, demonštrácie, „čudné výpadky“ infraštruktúry a to, že pri vojenských objektoch sa začali objavovať podozriví mladíci zrejme z miestnych „proruských domobrancov“. (7) Nasledovala invázia 30 tisíc vojakov „spojeneckých armád“, ktorí mali zabrániť prechodu tejto „agresie“ do „horúcej“ fázy.

V tomto kontexte analogickým termínom by bol pojem „kontrarevolúcia“. Kontrarevolúcia bola aj ideologický koncept, ktorý predpokladal, že proces zvrhnutia ľudovo-demokratického zriadenia sa začína ideologickou a politickou činnosťou, pričom môže prerásť do ozbrojeného boja. Ľudia ktorí vyjadrili nejaký

odpor či nesúhlas, potom mohli byť obvinení z toho, že sú súčasťou „kontrarevolúcie“. Keďže finálnou fázou tohto procesu by bol vojnový masaker, s týmito ľuďmi a prejavmi bolo treba zaobchádzať ako s hrozbou najvyššou. Politické procesy v štátoch ľudovo-demokratického tábora, ktoré mali charakter počiatkovej fázy „kontrarevolúcie“ (demonštrácie, kritika, politické zmeny), bolo treba zastaviť s využitím bratskej pomoci „zdravým v jadre demokratických síl“. Kontrarevolucionárov i s výzbrojou potom už dodala, aspoň v prípade Československa, propagandistická mašinéria.

Ideologická konštrukcia vojny ako nástroj jej rozpútania

Takéto ideologické koncepty vlastne predstavujú konštrukciu „permanentnej vojny“, ktorej počiatky treba vidieť už v bežnej politickej aktivite. Lotyšský generál Janis Berzinš za prvú fázu vojny považuje už také javy ako vysielanie ruskej televízie na územie Lotyšska, existenciu hnutí za ľudské práva, či podľa neho proruské politické strany. (8)

Pri využití takéhoto ideologického konceptu nie je ťažké skonštruovanie politickej hrozby, ktorá sa na základe pojmu kontrarevolúcie či hybridnej vojny zmení na hrozbu bezpečnostnú. Nasleduje to, čo sme videli v roku 1968 v Československu, resp. analogická situácia sa nacvičovala na cvičení Anakonda 2016.

V roku 1968 stačila ako zámienka na obsadenie územia čisto fantastická konštrukcia o „40 tisíc kontrarevolucionárov“. V súlade s aktuálnou doktrínou NATO stačí, aby sa v podmienkach ľudového protestu objavili podozrivé partie výrastkov z akože polovojenských resp. branných organizácií. Predstavme si, na čo by sa dala použiť situácia, keď by v nejakom štáte neofašistické organizácie začali organizovať „domobranu“. Položme si teraz otázku, odkiaľ sa tu objavili takéto organizácie a kto im vytvoril politický priestor...

Aktuálnosť hrozby

Asymetrická vojna (i jej hybridná forma), spravidla sleduje bezpečnostnú destabilizáciu určitého územia v súlade s dvoma základnými scenármi. Prvým je „klasické“ podporovanie svojich prívržencov. Im prídu na pomoc spriatelenej vojská. Tento scenár poznáme z druhej svetovej vojny aj z vlastnej skúsenosti. Druhým scenárom je vytvorenie zámienky pre vojenské obsadenie krajiny. V tomto smere sa môže kombinovať realita s fikciou, tak ako to bolo počas našej novšej historickej skúsenosti. „Spriatelene“ vojská tak môžu prísť na pomoc režimu alebo jeho časti. Medzi týmito scenármi sú možné rôzne kompromisy. Tak to je aj v súčasnej Sýrii, kde USA majú dôvod na intervenciu v podobe Islamského štátu (Rusi zabránili rozsiahlejšej americkej intervencii), no aj dôvod podporovať

odboj proti Asadovmu režimu. Pôvodný plán bol zrejme prísť tam robiť poriadky s IŠ a popri tom odstrániť Asada.

Podstatou dnešnej geopolitiky sú obmedzené svetové zdroje a ich vyčerpávanie. Nie je dosť pre všetkých, ak má zostať zachovaná logika systému. Hlavnými protivníkmi sú USA a Rusko. Súperia najmä na dvoch strategických smeroch: východná Európa a Blízky východ. Na oboch to už má povahu zástupného ozbrojeného konfliktu medzi veľmocami. Aktivita sa premiestňuje z jedného na druhý. Po pôvodne predpokladanom nástupe Clintonovej do prezidentského úradu sa všeobecne očakávalo zostrenie situácie, kým od reálne novozvoleného Donalda Trumpa zmierlivý prístup. Ak sa však pozrieme na históriu očakávaní ohľadom zmeny americkej politiky na základe predvolebných sľubov amerického prezidenta, očakávania zmierlivého kurzu od Trumpa môžu vyznieť z viacerých príčin naivne podobne, ako to bolo v prípade Baracka Obamu, ktorý sklamal mierové očakávania.

Náš problém

Náš objektívny problém je, že sa nachádzame uprostred jedného z týchto smerov. Ibaže z pohľadu Moskvy v trochu väčšej a pri pohľade z Washingtonu v menšej operačnej hĺbke. Spor medzi veľmocami s ohľadom na hrozbu vzájomného zničenia asi neprerastie do jadrového konfliktu. Má povahu asymetrických, vrátane „hybridných“ vojen. Bude sa destabilizovať sféra vplyvu nepriateľa, ale aj územie spojencov, ak sa tým budú sledovať isté ciele – rozmiestnenie vojsk v určitom štáte, zabezpečenie ich presunu, zvýšenie politickej kontroly štátu a pod. Budú akcie pod falošnou vlajkou, rôzne geopolitické hry a úskoky, nejasná hranica medzi mierom a vojnou.

Náš subjektívny problém je, že hoci príprava na tieto udalosti už prebieha aj na našom území, kompetentní sa venujú obvyklému malichernému politickému biznisu. Ďalší vývoj bude vyžadovať pružné uvažovanie a odvahu u súdnych ľudí v establišmente, ale aj u tých, čo majú potenciál osloviť kritické názory. Tie v týchto procesoch aj podľa Gerasimova zohrávajú podstatnú rolu.

Slováci ešte stále neprebudení?

Gerasimov v spomínanom článku napísal i nasledovné: *„Dokonale prosperujúci štát sa behom niekoľkých mesiacov alebo dokonca dní môže premeniť na arénu divokých ozbrojených konfliktov, stať sa obeťou zahraničnej intervencie, ponoriť sa do chaosu, humanitárnej katastrofy a občianskej vojny.“* Zároveň však uvádza aj toto: *„Na záver by som chcel povedať, že nehľadajte na to, aké sily má nepriateľ, ako dobre rozvinuté môžu byť jeho sily a prostriedky ozbrojeného konfliktu, je možné vynájsť formy a metódy, ako im čeliť.“*

Ako napísal o tomto článku Václav Cílek v českých Armádných novinách: „Z niekoľko strán jeho textu sa o svete okolo nás dozviete viac než z mnohých politologických štúdií.“ (9) Gerasimovov článok nie je vyčerpávajúci, ani dôsledne neoddeľuje asymetrické a hybridné formy bojovej činnosti. Možno však súhlasiť s tým, že je výsostne aktuálny.

Súčasná forma vedenia útoku, rovnako ako od nich logicky odvodené metódy ako mu čeliť, ani zďaleka nezahŕňajú len „klasické“ metódy vedenia vojny, no hlavne nie klasické metódy organizácie bojovej činnosti. Klesá rola štátnych ozbrojených zložiek a narastá úloha občianskej spoločnosti. Platí to pri útoku (organizácia bojových skupín z občanov napadnutého štátu), ale aj pri obrane. Treba znovu nájsť pojem národná obrana. Lenže na úrovni, adekvátnej súčasnosti.

Nevyhnutné zmeny v myslení

Pre štát veľkosti Slovenska je v podmienkach súčasnej vojny absurdné spoliehať sa na funkčnosť centrálnych štruktúr riadenia, velenia a povolávania záloh. Počiatočná fáza útoku sleduje informačno-ideologickú prípravu terénu, v ďalších fázach dochádza k rozkladu politických a štátnych štruktúr, v závere k postupnej vojenskej intervencii pri využití dostupných metód asymetrickej, hybridnej, multispektrálnej vojny. (10) Situácia je často charakteristická faktickým popretím či zneužitím existujúcich medzinárodných, i spojeneckých záväzkov, vysokým stupňom neistoty a ideologickej manipulácie s jej obsahom.

Direktívne centralizované formy riadenia obrany v takýchto podmienkach logicky ustupujú normatívnym a decentralizovaným. Tie ťažia zo schopnosti občanov klásť účinný odpor. (11) Tento vzorec zodpovedá našej historickej skúsenosti a tradícii, ktorá sa premietla aj do znenia slovenskej Ústavy. (12) Náš ústavný základ však zatiaľ zostáva v tomto smere nevyužitý.

Podstatná rola občianskej spoločnosti

Integrácia občianskej spoločnosti do systému národnej obrany má svoj význam aj tým, že zabraňuje integrovať vo vojenskom zmysle slova našu občiansku spoločnosť do organizácie niekoho iného, čo by bol vlastne obligátny základ pre asymetrickú vojnu vedenú z jeho strany. V tomto zmysle je uvedený krok absolútne kľúčový, pretože rieši otázku obranyschopnosti na úrovni základných podmienok. Práve silnou väzbou medzi vytváraním základných sociálno-politických a ideologických podmienok pre bojovú činnosť a samotnou ozbrojenou činnosťou je charakteristická aktuálna koncepcia vedenia vojny. Nemá čisto vojenskú, ale skôr vojensko-politickú povahu s výraznými kultúrnymi aspektmi.

Základná zmena v myslení by mala nastať na elementárnej úrovni. Kompetentní by sa týmto mali začať zaoberať. Problém nevyrieši rezort obrany, pretože adekvátny postup by bol vlastne v rozpore so súčasným poňatím našej obrany, ktorá sa chápe cez fantazmagorické predstavy o niekoho záväzku brániť nás. Vzhľadom na podstatnú rolu občianskej spoločnosti v podmienkach súčasnej vojny rezort obrany môže byť súčasťou procesu tvorby národnej obrany. No nemôže byť jedinou inštitúciou, ktorá bude riešiť túto problematiku.

Záver s opodstatnenými obavami

V slovenských lesoch cvičia zatiaľ len s expanznými samopalmi už minimálne stovky mladých ľudí, ktorí sa zaujímajú o branné aktivity. Ich záujem je úctyhodný, no je tu malý problém. Nevieme, kto ich záujem využije a či ho nezneužije proti našej spoločnosti. Vieme len, že došlo k otvoreniu politického systému pre extrémistov a že títo extrémisti sa snažia dostať oblasť občianskych branných aktivít pod kontrolu. Netušíme, či a ktorý zo scenárov asymetrickej vojny sa na nás uplatní a teda ani, z ktorej strany to príde. Isté je však to, že ak sa niečo rozumné urgentne nepodnikne, tak v horizonte mesiacov či maximálne málo rokov budú na Slovensku vytvorené podmienky pre jeho realizáciu. Tvrdé pravidlá geopolitiky vravia, že ak sú vytvorené tieto podmienky, niekto ich zaručene využije.

Na druhej strane máme iný obrázok. Určitá časť našej elity v skutočnom slovenskom lese a na skutočnom slovenskom vidieku asi v poslednej dobe nebola. Inak by nemohla ignorovať to, čo sa tam deje. Jej príslušníci hľadajú na západné metropoly, nakupujú vo Viedni, čítajú nemeckú, britskú a, samozrejme, americkú tlač. Riešia problémy metropol a zdieľajú tak „svetovú“, identitu. Keď náhodou nie sú mentálne v „city“ či v Bruseli, ich čas vyplňajú politické intrigy. Priestor dostávajú starí kamaráti, a nie nové myšlienky. Akútne problémy spoločnosti sa neriešia, lebo v takejto mentalite nemôžu existovať. Čo sa deje na Slovensku, vnímajú cez titulky oficiálnych médií, ktoré však tvoria im podobní. Bolo by dobré, keby sa prebudili skôr, než tento kabaret preruší tvrdší zvuk než obligátne vyzváňanie mobilného telefónu.

Poznámky:

(1) GERASIMOV, V.: Cennosť nauky v predvidení. In: *Voенно-промышлennyj kurier*. č. 8 (476), 27. marec – 5. február 2013, s. 1 – 3.

(2) ODIERNO, R.: *The U.S. Army operating concept: Win in the complex world*. TRADOC, 2014.

- (3) BERZINŠ, J.: *Russia's new generation warfare in Ukraine: Implications for Latvian defence policy*. Policy paper No 02, National defence academy of Latvia, Centre for security and strategic research., April 2014, Riga.
- (4) ČEKINOV, S.G. – BOGDANOV, C.A.: Ob charaktere i soderžanii vojny novovo pokolenia. In: *Vojennaja mysl'*, č. 10, 2013.
- (5) Pozri aj práce amerického politického technologa Gene Sharpa, napríklad: SHARP, G.: *Making Europe Unconquerable*. Cambridge, MA: Harper & Row (Ballinger), 1985. SHARP, G.: *From dictatorship to democracy: A conceptual framework for liberation*. London: Serpent's Tail, 2012.
- (6) GROHMAN, J.: Hybridní války podle Valerije Gerasimova. In: *Armádní noviny*, 5. marec 2015.
- (7) GROHMAN, J.: Vojenské cvičení Anakonda 2016: Pod prahem války. In: *Armádní noviny*, 30. máj 2016.
- (8) Berzinšova analýza napriek zjavne ideologickému zneužitíu termínu permanentnej vojny zo strany autora, z čisto vojenského hľadiska prináša niektoré zaujímavé postrehy.
- (9) CÍLEK, V.: Reportáž: bezpečnost budoucnosti – budoucnost bezpečí. In: *Armádní noviny*, 20. februára 2015.
- (10) ČEKINOV, S.G. – BOGDANOV, C.A.: Ob charaktere... Autori v tejto práci definujú celkovo 8 fáz vojny „nového pokolenia“.
- (11) BERZINŠ, J.: *Russia's new...*
- (12) Článok 25 a 32 Ústavy SR.